

ANALÝZA PRO EKONOMY

SYSTÉM NÁRODNÍCH ÚČTŮ A JEHO VYMEZENÍ

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SYSTÉM NÁRODNÍCH ÚČTŮ A JEHO VYMEZENÍ

V rámci přednášky se **dozvíte:**

- jaké jsou hlavní cíle národního účetnictví,
- co rozumíme pod pojmem výroba,
- jak v rámci národního účetnictví definujeme důchod,
- jaké jsou možné změny jmění ekonomických subjektů
- a jaká je základní filozofie národní účetnictví.

Literatura:

- HRONOVÁ, S., HINDLS R. *Národní účetnictví. Koncept a analýzy*. Praha: CH Beck, 2000. ISBN 80-7179-235-7, **ss. 10-17**

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ**

VÝCHODISKA SYSTÉMU NÁRODNÍCH ÚČTŮ

Hlavní cíl národního účetnictví:

- *poskytnout ekonomickým subjektům číselné informace o vývoji hospodářství dané země, a to prostřednictvím odpovídajících účetních technik, z čehož plyne, že národní účetnictví musí popsat:*
 - jak *toky*, jež zde představují *národohospodářský koloběh v průběhu určitého časového horizontu,*
 - tak *stavy* příslušné národní ekonomiky, a to *zejména stav národního jmění a jeho možné změny.*

VÝCHODISKA SYSTÉMU NÁRODNÍCH ÚČTŮ

- nutnost nalézt *východiskový ekonomický jev*, tj. *generátor ostatních hospodářských jevů*, za nějž je v rámci národního účetnictví považována *výroba (produkce)*, která je zdrojem tvorby:
 - *hodnoty výrobků*, které jsou v rámci národního hospodářství neustále směňovány,
 - *důchodů*, jež jsou v dané ekonomice rozdělovány mezi jednotlivé subjekty, resp. mezi vlastníky výrobních faktorů.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝCHODISKA SYSTÉMU NÁRODNÍCH ÚČTŮ

- dvojí způsob *sledování hospodářské činnosti*:
 - *první hledisko* odpovídá na otázku *jaké produkty jsou v dané ekonomice vyráběny*, což nám umožňuje popsat původ vyráběné produkce, její směnu a následné užití. V tomto první případě je tedy *ekonomická činnost sledována podle výrobků*,
 - *druhé hledisko* odpovídá na otázku *kde příslušná produkce vzniká*, což nám naopak umožňuje sledovat proces tvorby, distribuce, resp. redistribuce důchodu pocházejícího z produkce. Tento způsob *sledování ekonomické činnosti*, by se pak dal označit jako sledování *dle výrobců*.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝROBA

zdroje
produkce

$$P_C + D = P_M + KS + HTFK + Z_{SZ} + V$$

užití
produkce

- P_C – celková produkce
- D – dovoz
- P_M – meziprodukt (mezispotřeba)
- KS – konečná spotřeba
- $HTFK$ – hrubá tvorba fixního kapitálu
- Z_{SZ} – změna stavu zásob
- V - vývoz

VÝROBA

Na *straně užití* produkce rozlišujeme mezi:

- *vnitřním užitím*: mezipotřeba
- a *vnějším užitím*, které se dělí na:
 - *konečnou spotřebu*,
 - *hrubou tvorbu kapitálu*, tj. hrubou tvorbu fixního kapitálu a změnu stavu zásob
 - a *vývoz*.
- za *stěžejní prvek národního účetnictví* lze považovat *vymezení rozsahu produktivní činnosti*.

VÝROBA

- *produktivní činnost* definujeme jako *společensky organizovanou činnost, jejímž cílem je tvorba statků a služeb, které jsou buďto přímo směňovány na trhu statků a služeb, nebo jsou získávány pomocí výrobních faktorů obchodovaných na trhu výrobních faktorů (to v případě, že statky a služby nejsou přímo směňovány na trhu)*. Za produktivní tak považujeme:
 - *jednotky produkující tržní statky a služby*, tj. zejména firmy
 - *a jednotky poskytující statky a služby, jež neprošly trhem statků a služeb*, tj. stát, domácnosti, zájmová sdružení, politické strany či náboženská sdružení.

VÝROBA

- *historické přístupy* k problematice produkce:
 - *zúžené pojetí produkce,*
 - *tržní pojetí produkce,*
 - a *extenzivní pojetí produkce.*
- *zúžené pojetí:* na produkci je pohlíženo jak na *produkci materiální*, tj. na produkci, která je *buďto výsledkem činnosti vedoucí k tvorbě statků, nebo výstupem služeb zabezpečujících oběh těchto statků* (odvětví zemědělství, stavebnictví, průmyslu, obchodu, dopravy a výrobních spojů). Zúžené pojetí využíval *System bilancí národního hospodářství*, jenž vycházel z *Marxovy pracovní teorie hodnoty*.

VÝROBA

- **tržní pojetí:** považuje za produktivní pouze **činnost vytvářející pouze tržní statky a služby**. Toto pojetí bylo využíváno v **50. – 70. letech minulého století** a vychází z **keynesovského pojetí role státu v ekonomice** – stát pouze reguluje.
- **extenzivní přístup:** pojímá danou výrobní činnost **mnohem šířeji** a snaží se pokrýt co možná největší část lidské činnosti. Za produktivní tak považuje:
 - **činnost, která nemusí být pouze společensky organizovanou činností** – práce pro svou vlastní potřebu,
 - **jakoukoliv lidskou činnost uspokojující potřeby jednotlivce:** aktivní odpočinek, výchova dětí nebo sebevzdělávání.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝROBA

- na produkci můžeme pohlížet také z *hlediska výrobců*, tj. dle *ekonomických subjektů, jež můžeme označit za tvůrce hodnot* a jimiž mohou být:
 - *nefinanční instituce (výrobní podniky),*
 - *finanční instituce (subjekty peněžního trhu),*
 - *vládní instituce (stát)*
 - *a domácnosti.*
- každá z těchto jednotek *přispívá k bohatství vytvořenému v rámci celého národního hospodářství jen hodnotou, kterou sama vyprodukuje* a již označujeme jako *přidanou hodnotu.*

VÝROBA

- nově vytvořená hodnota musí být zároveň *důchodem, který příslušnému ekonomickému subjektu plyne z vyrobené produkce.*
- *celková hodnota produkce je tedy tvořena jak nově vytvořenou hodnotou, tak hodnotou statků a služeb, jež byly v průběhu výrobního procesu zcela či částečně spotřebovány:*

$$P_C = P_M + PH$$

- PH – přidaná hodnota

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝROBA

- *rovnice má smysl pouze pro jednotlivé ekonomické subjekty, jejich skupiny, popř. pro celé národní hospodářství a nemá smysl pro jednotlivé výrobky,*
- *hovoříme o přidané hodnotě ekonomické jednotky → závěr: výrobek je podstatou hodnoty, kdežto výrobní jednotka je jejím tvůrcem,*
- *problém: spotřeba fixního kapitálu (opotřebení) → součást přidané hodnoty, v důsledku čehož nehovoříme pouze o přidané hodnotě, ale hovoříme o hrubé přidané hodnotě (PH_H).*

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝROBA

zdroje
produkce

$$PH_H + D = KS + HTK + V$$

užití
produkce

- HTK – hrubá tvorba kapitálu

$$KU = KS + HTK + V$$

$$PH_H + D = KU$$

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

VÝROBA

- *hrubá přidaná hodnota* vyjadřuje *příspěvek jednotlivých ekonomických subjektů k bohatství vytvořenému v rámci celého národního hospodářství* → *hrubý domácí produkt*, který tak můžeme interpretovat:
 - buďto jako *hodnotu domácích statků a služeb určených pro konečnou spotřebu*,
 - nebo jako *součet hrubých přidaných hodnot jednotlivých ekonomických subjektů*.

VÝROBA

- *oceněním položek* nacházejících se na jednotlivých stranách rovnice:
 - *levá strana rovnice*, tj. celková produkce, meziprodukce i *dovoz* jsou oceněny *cenami nezahrnujícími jak fakturovanou DPH, tak dovozní daně*,
 - *pravá strana rovnice*, tj. konečná spotřeba, hrubá tvorba kapitálu a *vývoz* jsou oceněny *cenami nezahrnujícími odečitatelnou DPH*.

VÝROBA

- na *stranu zdrojů* produkce celkovou částku, která *zahrnuje daň z přidané hodnoty, čisté dovozní daně a čisté ostatní daně* a již budeme označovat jako *čisté daně na výrobky ($DV_{\check{c}}$)*:

$$PH_H + DV_{\check{c}} + D = KU$$

$$HDP + D = KU$$

- hodnotu *čistého domácího produktu* získáme jako *rozdíl mezi hrubým domácím produktem a spotřebou fixního kapitálu*.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

DŮCHOD

- *disponibilní důchod (DI) je část hodnoty produkce, již má příslušná jednotka v určitém časovém okamžiku k dispozici* a již pak rozděluje mezi konečnou spotřebu a úspory:

$$DI = PH_H + BIR$$

- BIR – saldo důchodových vztahů

DŮCHOD

$$NDI_H = \sum_{n=1}^m DI_n$$

- NDI – národní disponibilní důchod

$$NDI_H = HDP + BIR_F$$

- BIR_F – saldo důchodových vztahů se zahraničím

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

DŮCHOD

$$NDI_N = \check{C}DP + BIR_F$$

- *hodnotu čistého národního disponibilního důchodu získáme v okamžiku, kdy k hodnotě čistého domácího produktu připočteme saldo důchodových vztahů se zahraničím.*
- *rovnost domácího produktu a národního disponibilního důchodu pak bude platit pouze v případě uzavřené, tj. třísektorové ekonomiky.*

ÚSPORY A AKUMULACE

- *disponibilní důchod* lze využít na:
 - *konečnou spotřebu* – užití zboží a služeb pro jiné než výrobní účely
 - a *úspory* – odložená spotřeba, tj. ta část disponibilního důchodu, která slouží k pokrytí tvorby fixního kapitálu.
- úspory jsou *zdrojem samofinancování investic*:
 - třísektorová ekonomika: *úspory vyjadřují maximální velikost akumulace*,
 - čtyřsektorová ekonomika: *rovnost mezi domácími úsporami a investicemi nemusí platit*.
- domácí ekonomické subjekty buďto vyjadřují svou *potřebu být financován*, nebo *schopnost financovat* jiné ekonomické subjekty.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

JMĚNÍ EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ A JEHO MOŽNÉ ZMĚNY

- *jmění*, chápeme jako *souhrn hmotných, nehmotných, finančních a nefinančních aktiv a závazků daného ekonomického subjektu v určitém časovém okamžiku*, nebo-li jako *souhrn majetku tohoto subjektu*.
- *čistého jmění* je *rozdílem mezi finančními a nefinančními aktivy a finančními pasivy*.

JMĚNÍ EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ A JEHO MOŽNÉ ZMĚNY

- při přechodu *od hodnoty čistého jmění na počátku období k hodnotě čistého jmění na konci období* je zapotřebí vzít v potaz následující *faktory*:
 - *akumulaci,*
 - *spotřebu fixního kapitálu,*
 - *kapitálové zisky či ztráty*
 - *a výjimečné prvky působící na strukturu hodnoty majetku.*

JMĚNÍ EKONOMICKÝCH SUBJEKTŮ A JEHO MOŽNÉ ZMĚNY

- změny jmění dle místa původu dělíme na:
 - *změny, jež mají původ v produktivní činnosti*, tj. změny, které jsou určeny velikostí investic
 - a *změny, které nemají původ v produktivní činnosti*, tj. změny k nimž dochází bez přičinění daného ekonomického subjektu (*změna hodnoty majetku v důsledku cenových pohybů, přírodní objevy, konfiskace, změna v klasifikaci či struktuře aktiv či spotřeba fixního kapitálu*).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

ZÁKLADNÍ FILOZOFIE NÁRODNÍHO ÚČETNICTVÍ

- **analýzy**, které můžeme realizovat v rámci národního účetnictví **dělíme na:**
 - **analýzu původu a užití statků a služeb**
 - a **analýzu tvorby, distribuce a redistribuce důchodu a změn jmění.**
- produkci, důchod, úspory, akumulaci a změnu jmění lze vyjádřit pomocí **intervalových ukazatelů**, z čehož pak zcela jednoznačně vyplývá, že tyto veličiny se objeví na **tokových účtech**.
- stav jmění ke konci či na počátku období lze vyjádřit pomocí **okamžikových ukazatelů**, což nás vede k závěru, že tyto veličiny budou zachyceny na **majetkových účtech**, nebo-li **v rozvaze**.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ